

krohota, močno pa upam, da vam bom kdaj izvalil kak nasmeh.« Prepričan sem, da se mu bo želja izpolnila, saj sem se sam ob prebiranju knjige pogosto od srca nasmejal.

Avtor nas v knjigi skozi zgodbe popelje v teorijo zgodovine, nato pa od začetkov človeštva do konca druge svetovne vojne. Večina zgodb se konča z značilnimi 'veselošolskimi vprašanji' (v prispevkih, pisanih do leta 1989), ki z besedilom tvorijo celoto, tako da si bralec zgodovinska dejstva kar se da hitro zapomni. 'Veselošolska vprašanja' so sestavljena hudomušno in iščejo pri bralcih znanje in ne neznanja, nanje pa lahko ob pazljivem branju zgodb pravilno odgovorijo tudi mlajši bralci. Za tiste bolj zahtevne bralce je avtor na začetku knjige navedel tudi najpomembnejšo historiografsko literaturo, s pomočjo katere lahko svoje nanovo pridobljeno znanje razširijo in poglobijo. Opozoriti pa moram tudi na imenitne ilustracije Boža Kosa, ki na avtorju lasten hudomušen način dodatno popestrijo zanimive zgodbe.

Knjigo **Nasmejana zgodovina** priporočam zlasti mladim bralcem, ki se z zgodovino šele spoznavajo, pa tudi njihovim staršem, saj dobijo zgodbe, prebrane v družinskem krogu, še dodaten čar. Preberejo naj jih tudi tisti, sedaj že stari 'veseli šolarji', ki imajo lepe spomine na svoja šolska leta, predvsem pa jo priporočam učiteljem zgodovine z željo, da bi knjigo čim več uporabljali pri svojem delu z mladimi.

Knjiga bo gotovo postala uspešnica, vsem njenim bralcem pa kličem **LECTURIS SALUTEM** (bralcem zdravja), kot jih je v uvodu pozdravil pisec. Avtorju »dr.« dr. Andreju Vovku na koncu želim, da bi s svojim delom v *Veseli šoli* nadaljeval in še naprej približeval preteklost mladim bralcem na tako zanimiv, prijeten in humorističen način.

Danko Friš

Annales 6 in 7/95 (Letnik V.). Anali za istrske in mediteranske študije – Annali di Studi istriani e mediterranei. Koper : Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, 1995. 266 + 302 strani.

Pozoren bralec bo nedvomno opazil, da je interdisciplinarna znanstvena revija *Annales* s petim letnikom spremenila svoj dozrajšnji podnaslov (Anali Koprškega primorja in bližnjih pokrajin), ter si zastavil vprašanje, ali se s to spremembo spreminja tudi programska zasnova. Uredniški odbor odgovarja, da se – kljub spremembi podnaslova revije, ki se od 6. št. dalje glasi *Annales: Anali za istrske in mediteranske študije – interdisciplinarna programska zasnova znanstvenega in strokovnega obravnavanja slovenskega Mediterana, vključno z Istro in slovenskim zamejskim prostorom v Italiji, s pomočjo humanističnih, družbenih in naravoslovnih ved, ne bo spreminjala. Še več, ravno z novim podnaslovom vstopa revija v sfero multikulturnih in multietničnih študij mikroregijskega sredozemskega prostora in tako odpira slovenski znanosti, izobraževanju in kulturi nove možnosti strokovnega in znanstvenega verificiranja pridobljenih znanj; s preučevanjem in prikazovanjem specifičnosti slovenskega in bližnjega hrvaškega ter italijanskega področja pa se krepi v Sloveniji doslej relativno zanemarjeno polje preučevanj.*

Tudi peti letnik *Analov* je, tako kot predhodni, izšel v dveh številkah: *series historia et sociologia* 2 (6. št.) in *series historia naturalis* 2 (7. št.). Tokratno humanistično-družboslovno šesto številko zaznamujejo trije posebni tematski sklopi: »stavbarstvo in prenova na Koprskem«, »istororomunski jezikovni in kulturni otoki«, »promet in ekonomija«.

Uvodno študijo »Kompleks piranske župne cerkve Sv. Jurija – korak k odkrivanju novih umetnostnozgodovinskih dejstev?« je prispevala Darja Mihelič. Na primeru podrobnejše predstavitve dveh podob Pirana – prve, od predajega mesta Benetkam (l. 1283) do srede 14. stol., in druge, za čas ob koncu 16. in prvih desetletij 17. stol. – ugotavlja, da si spomeniški varstveniki in arhitekti pri mestih z dolgo tradicijo pogosto postavljajo za cilj vzpostavitev prvotne podobe mesta ali nekega ključnega elementa v njem. Pojem »prvotni« izgled mestne naselbine v takih primerih pomeni podobo mesta v določenem trenutku razvoja naselbine v preteklosti. Ni pa jasno, opozarja avtorica, ali šteje za »prvotno« mestna podoba iz antike, iz srednjega veka ali tista iz 17. ali 19. stoletja.

Prvi tematski sklop tvorijo prispevki s posvetovanja »Stavbarstvo in prenova na Koprskem«, ki so ga 9. junija 1994 v Kopru organizirali Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, Društvo arhitektov Obale in Kulturni klub Istra pod pokroviteljstvom Medobčinskega zavoda za varovanje naravne in kulturne dediščine iz Pirana. O spominih na začetke delovanja spomeniškovarstvene službe na Slovenski obali in o vtisih s svoje prve službene poti v Istro pred pol stoletja govori Nace Šumi: »Sem pripadnik generacije, ki je doživela usodna vojna leta in potem ne manj usodne povojne čase, ko smo Slovenci lahko prvič rekli, da imamo svoje morje z vsem, kar sodi zraven tudi na kopnem, hkrati pa smo presenečeno in zgroženo spremljali groba uničevanja prav te dediščine... Nenadoma se človek znajde, navajen dežele s kulturo ometa, v krajih, kjer povsod prebija na površje kamen in posebej poudarja arhitekturo. Kaj bi dala Ljubljana za en sam portal,

kakršnih je v Kopru na desetine. Bil sem torej v deželi, ki je bila za skušnjo celinskega Slovenca neprimerljiva...« Vojteh Ravnikar analizira arhitektovo vlogo pri prenovi kulturnih spomenikov ter posebej izpostavlja, da šele dialog med varstveniki – konservatorji in oblikovalci – arhitekti vodi k želenemu cilju oživitve arhitekturne dediščine. Drago Kos v referatu Sociološki vidiki prenove starih mestnih jeder opozarja, da je prenovitveni projekt optimalen šele takrat, ko doseže sodelovanje različnih strok in prizadete javnosti. Zato je potrebno nameniti posebno pozornost analizi odnosov med staroselci in novimi socialnimi kategorijami, ki naj bi prenovili socialno sliko prostora. Prenova na tej točki zadeva enega najbolj zakoreninjenih družbeno prostorskih problemov, t.j. dihotomijo domače – tuje, avtohtonost – neavtohtonost, endogenost – eksogenost ipd. Avtor poudarja, da je v pripravljani fazi identifikacija in analiza socialnih prostorov zelo pomembna naloga sociologije. Sonja Ana Hoyer govori o konservatorski problematiki prenove Pretorske palače, najpomembnejšega koprškega kulturnozgodovinskega spomenika, Mojca Guček pa o spomeniškovarstvenih izhodiščih za prenovo baročne palače v Kraljevi ulici v Kopru. Mojca Ravnik ugotavlja, da največji del zaledja Slovenske Istre pripada koprski občini, zato je etnološka dediščina tam najbogatejša. Za nekatera odprta vprašanja varstva etnološke dediščine v Koprskem zaledju ponuja konkretne predloge za postopno reševanje dragocenih kulturnih spomenikov. V zaključnem prispevku Marko Stokin govori o vlogi in pomenu srednjeveške arheologije pri raziskavah urbane stavbne dediščine in poudarja (na osnovi arheoloških raziskav v Kopru, Izoli in Piranu), da lahko za tista obdobja, kjer imamo na voljo veliko drugih virov, arheologija glede na izpovednost kulturnih ostankov (tudi organskih) potrdi njihovo točnost, dopolni ali ovzrže določena predvidevanja in na ta način prispeva k boljšemu razumevanju preteklosti.

»Istroromunski jezikovni in kulturni otoki« je naslov drugega tematskega sklopa. Srđa Orbanic se v svoji študiji ukvarja s sociološkimi in sociolingvističnimi aspekti istroromunskih jezikovnih skupnosti v vaseh na pobočjih Učke, v katerih so »vlaški« priseljenci do danes ohranili narečje romunskega jezika (število govorcev istroromunščine je okoli 400). August Kovačec v svojem prvem prispevku Jezik istrskih »Romunov« poudarja, da idiom, ki se je uveljavil v romanistiki in romunski lingvistiki kot istroromunski, govorijo danes v nekaterih manjših vaseh in zaselkih severovzhodne Istre in Čičarije, v drugem pa analizira vplive hrvaščine in italijansčine na istroromunsko slovnico. Goran Filipi v članku Istrska ornitonomija predstavlja ptičja imena v petih krajih Istre (Žejane, Kostrčan, Jesenovik, Nova vas, Šušnjeвица), kjer uporabljajo narečje romunskega jezika. Josip Miličević v polemični razpravi – Ali obstajajo Istroromuni? – zanika njihov obstoj in dokazuje, da gre za potomce Vlahov, ki so se naselili v Istro v 16. stol. s področja okrog Dinare (in ne iz Banata, Romunije ali s področja okoli Morave); zato meni, da bi morali ta živelj imenovati Istrovlahi ali Rumeri (kot so sami sebe imenovali v 17. stol.), oziroma Čiribirici (kot jih je imenovalo kasneje okoliško prebivalstvo). »Istroromunski« tematski sklop zaključuje etnomuzikološka študija Daria Marušiča; avtorjeva osnovna ugotovitev je, da so danes Istroromuni le jezikovna skupina, a kljub temu predstavljajo eno od petih avtohtonih etničnih komponent Istre.

V tretjem tematskem sklopu z zgovornim naslovom »promet in ekonomija«, so predstavljeni rezultati raziskav, ki so jih opravili na Visoki pomorski in prometni šoli v Portorožu. V prvi študiji Iztok Ostan analizira rezultate štetja cestnega potniškega prometa med Slovenijo in Italijo v obdobju 1982–1992; v drugi avtorji Majda Prijon, Iztok Ostan in Josip Zohil prikazujejo možnosti vzpostavitve informacijske povezave med pristaniščema Koper in Trst ter tehnološke in ekonomske osnove te komunikacije; v tretji pa isti avtorji predstavljajo svojo študijo o optimalnem izobraževanju inženirjev prometa v Sloveniji.

Trem tematskim sklopom sledi razdelek »razprave in gradivo« z desetimi študijami. Goran Filipi poskuša na istrskih primerih določiti novo kategorijo prevzetih besed, za katere predlaga termin psevdizoizposojenke. Lovorka Čoralić, na osnovi oporok, ki jih hrani Državni arhiv v Benetkah (fond Notarile testamenti), dokazuje prisotnost in delovanje priseljencev iz beneškega dela Istre na otoku Chioggia od 15. do 17. stoletja. Branko Marušič predstavlja službovanje duhovnika in publicista Andreja Zdešarja v Istri, enega v skupini preko 120 slovenskih Kranjcev, ki so okoli leta 1848 opravljali duhovniško službo v tržaško-koprski škofiji. Prav ta vrsta istrskih duhovnikov (»Cranzi«) naj bi bila prvi nosilec narodnoprepodnih teženj v Istri, poudarja avtor; v prilogi je objavljen Zdešarjev daljši članek »Istrijski Slovenci med Teržaškim in reškim morjem«, ki je izšel leta 1848 v ljubljanskem časniku Novice. Odlomke iz Spominov (napisani v času 2. svet. vojne) dr. Milana Škerlja, profesorja na ljubljanski Pravni fakulteti v letih 1919–1947, z naslovom Sodstvo v Dalmaciji in Primorju pred 1. svetovno vojno, je za objavo pripravila njegova vnukinja Dagmar Slekovec; izjemno zanimivi so odstavki o stanju v Istri, predvsem o uporabi jezikov. Slavica Pavlič govori o pomembnosti delovanja šolnika in deželnega šolskega nadzornika Antona Klodiča viteza Sabladoskega, katerega zasluga je, da je bilo šolstvo na Primorskem v drugi polovici preteklega stoletja bolj slovensko kot v drugih slovenskih deželah. Milan Marušič je v prispevku Slovenska šola v Istri orisal pojavljanje, ukinjanje in obnavljanje slovenskih ljudskih šol. Posebej se je ustavil pri ustanavljanju prvih ljudskih – laičnih šol (Osp, Dekani, Sv. Anton, Korte) v dvajsetih letih prejšnjega stoletja in njihovemu razmahu po uveljavitvi osnovnošolskega zakona l. 1869, ko so razen v Piranu, slovenske šole

delovale na celotnem ozemlju Slovenske Istre. V nadaljevanju opisuje odpravljanje slovenskih šol po nastopu fašizma ob zloglasni Gentilejevi šolski reformi ter obnovitev šol po l. 1945.

Daniela Juričič-Čargo predstavlja gradivo za zgodovino Pazinske grofije (1474–1783), ki ga hrani Arhiv Republike Slovenije. Fondi (Vicedomskega urada za Kranjsko, Deželnih stanov za Kranjsko, Deželnega glavarstva za Kranjsko, Repräsentance in komore za Kranjsko) so bogati s podatki za politično, socialno, gospodarsko in cerkveno zgodovino in kot taki predstavljajo še ne dovolj raziskano zakladnico za zgodovino Pazina, Pazinske grofije in Istre nasploh. Da je bilo lekarnarstvo v naših obmorskih mestih (Koper, Izola, Piran) že v zgodnjem času beneške oblasti precej razvito in razširjeno, potrjuje študija Alberta Pucerja. Lekarnarji so se morali za opravljanje svojega poklica izšolati (običajno v Benetkah); po končanem študiju so dobili diplomu. Dva primerka lekarnarskih diplom znane piranske družine Fonda (iz leta 1682 in 1721) sta ohranjena v piranskem arhivu; gre za redka tovrstna dokumenta, kakršnih bi v drugih arhivih težko našli. Duška Žitko v prispevku Ladijske polene (lesene skulpture, ki so nekdaj krasile premce oz. ladijske kljune vseh tipov lesenih ladij) poudarja, da je pojav okraševanja ladijskih kljunov z raznimi figurami prisoten skozi tisočletna obdobja. Na južnem Primorskem je ohranjenih le sedem polen (hranijo jih v koprskem in piranskem muzeju), ki pričajo o veliki umetniški tradiciji in bogatem rokodelskem znanju; nekateri primerki zaradi velike ekspresivne moči celo prekašajo najlepše evropske primerke. Razdelek zaključuje zapis o statutu občine Mošćenice iz leta 1616 (hrani ga Arhiv Republike Slovenije); avtor Lujo Margetič se ne strinja v celoti s Simonitijevo razlago tega dokumenta (Vasko Simoniti, Statut Moščenic iz leta 1616, Acta Histriae III, Koper 1994, str. 97–112) in se zavzema za drugačno razumevanje nekaterih statutarnih določil.

V rubriki »šolska naloga« predstavlja dijakinja Dragica Čeč, na podlagi svojih preučevanj zapisov v šolski kroniki in župnijskih matičnih knjigah, zgodovino vasi Trnje, ki leži na južni strani Pivške kotline, v obdobju 1840–1940.

Šesto številko zaključujeta rubriki »ocene in poročila« ter »in memoriam«. V slednji sta spominska zapisa o življenju in delu Pavla Stranja, raziskovalca manjšinske družbene problematike Slovencev v Italiji (Milan Pahor), ter akademika Boga Grafenauerja, staroste slovenskih zgodovinarjev (Boris M. Gombač).

Sedma številka Analov, kot že rečeno v uvodu, vsebuje izvirmo znanstvene in strokovne študije s področja naravoslovnih ved. Na tem mestu naj opozorim le, da so v njej – poleg ustaljenih rubrik (članki in razprave, mladinske raziskovalne naloge, delo naših zavodov in društev, ocene in poročila, obletnice) – objavljeni raziskovalni rezultati domačih in tujih raziskovalcev s treh vnaprej določenih tematskih sklopov: »Severni Jadran«, »ornitologija« in »krasoslovje«.

Skratka, lično opremljeni številki petega letnika Analov (krasi ju bogato slikovno gradivo: barvne in črno-bele fotografije, zemljevidi, risbe, grafikoni) ponujata – tako kot predhodne – kopico zanimivega in vsebinsko raznovrstnega branja.

Ob povedanem ne gre prezreti še enega hvalevrednega dosežka izdajatelja (Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, Koper & Znanstveno raziskovalno središče Republike Slovenije, Koper), namreč izdaje CD ROM-a Annales '91–'95 multimedia, enega prvih tovrstnih izdelkov v Sloveniji. Na tem sodobnem nosilcu informacij – ki uporabniku posreduje tako tekstovno kot avdiovizualno vsebino (zvok, slikovno gradivo, video posnetke) – je v večpredstavnem zapisu vsebina vseh sedmih števil revije Annales, prvih treh zvezkov zbornika Acta Histriae (referati z mednarodnih simpozijev zgodovinarjev) ter povzetki prvih 13 knjig, ki so izšle v zbirki Knjižnica Annales.

Avgust Lešnik